

№ 10 (651)
Сакавік 2017 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- ☞ **Ініцыятыва: сустрэнемся на фестывалі «Вясновы Чэрвянец»** – стар. 2
- ☞ **Новая рубрыка: да 30-годдзя Беларускага фонду культуры** – стар. 3
- ☞ **Мой род: сустрэча з Міколам Шуканавым і Аляксандрам Патапавым** – стар. 5
- ☞ **Вандроўкі: шматаблічная Магілёўшчына** – стар. 6

Свята-Троіцкі сабор у г.п. Хоцімск

Фота Лявона ЦЕЛЕША

На тым тыдні...

✓ **1 сакавіка** ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» адкрылася **выстаўка ізраільскага фатографа Дафны Таль «Цвёрдая Вера: Праваслаўе на Святой Зямлі»**, прысвечаная 25-годдзю ўстанавлення дыпламатычных зносінаў паміж Рэспублікай Беларусь і Дзяржавай Ізраіль.

✓ **2 сакавіка** ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» з нагоды 25-годдзя дыпламатычных стасункаў Рэспублікі Беларусь і Італьянскай Рэспублікі і ў межах Года культуры Сардзініі ў Беларусі склалася **праграма «Беларусь – Італія: праз культуру да дыялогу і стварэння»** аб супрацоўніцтве Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў і Універсітэта Кальяры (Сардзінія).

✓ **2 сакавіка** ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа ладзілася **літаратурна-музычная вечарына «Вобраз мілы, поўны чараў...»**. Тым разам у дом класіка завіталі гераіні аўтарскай праграмы Валянціны Стэльмах «Галерэя» на Першым нацыянальным канале Беларускага радыё – мастачка Святлана Мацвіен-

ка, чэмпіёнка свету па вышэйшым пілатажы Валянціна Яківа, вучоны сакратар Цэнтральнага батанічнага сада НАН Беларусі Людміла Ганчарова, мастацкі кіраўнік народнага ансамбля «Радзімічы» Франчэска Ліпская, экскурсавод Валянціна Кароткіна.

✓ **3 сакавіка**, аkurat у дзень 950-годдзя з дня першай летапіснай згадкі пра Мінск, у Музеі гісторыі горада Мінска адкрылася **новая экспазіцыя – «Мінская конная чыгунка»**. 125 гадоў таму, у маі 1892 года, па брукаваных маставых Мінска ўпершыню зацокалі падковамі коні, якія цягнулі за сабой па рэйках вагоны – гэта перавозіла гараджанаў невядомая цяперашнім пакаленням конная чыгунка, ці конка. Адкрыццё экспазіцыі стала сімвалічным падарункам жыхарам і гасцям сталіцы.

✓ **4 сакавіка** ў Музеі гісторыі горада Мінска ладзілася **бесплатная інтэрактыўная акцыя да 950-годдзя летапіснай згадкі пра Мінск**.

Музей гісторыі горада Мінска – гэта не проста адзін будынак у цэнтры горада. Гэта шэраг тэматычных экспазіцыяў, прысвечаных розным сферам гарадскога жыцця,

якія размяшчаюцца ў Верхнім горадзе. 4 сакавіка 2017 года Музей пазнаёміў са сваімі філіяламі, паказаў усе экспазіцыі і тэматычныя выстаўкі. У Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага і Гарадской мастацкай галерэі твораў Л. Шчамялёва наведнікаў чакалі незабыўныя падарожжы ў свет мастацтва, у Мінскай гарадской ратушы – цікавыя гісторыі падарожнікаў, якія праязджалі праз наш горад, у экспазіцыі «Карэтная» – пуцявыя прыгоды мінчанаў, у Археалагічным музеі адбылася сустрэча са старажытнымі мінскімі мамантамі, а ў арт-гасцёўні «Высокае месца» проста панавала ўтульная творчая атмасфера.

✓ **4 сакавіка** ў Мінску прайшоў **XI форум стваральнікаў родавых сядзібаў**. Больш за 200 чалавек, якія ўжо пасяліліся ў сядзібах ці толькі рыхтуюцца зрабіць гэта, сабраліся на традыцыйную сустрэчу. У яе межах працаваў кірмаш. Ладзіліся круглыя сталы.

✓ **4 сакавіка** ў Гасцёўні Уладзіслава

Галубка адкрылася **выстаўка акварэльнага жывапісу «Мы любім цветы...»**. У экспазіцыі прадстаўлены працы беларускіх мастацка Ларысы Стрыжак, Наталлі Харольскай і расіянікі Святланы Румянцавай.

✓ **9 сакавіка** ў мінскай прасторы «ЦЭХ» пачала працаваць **выстаўка карцінаў вядомых беларускіх музыкаў**. Яна закліканая паказаць розныя грані самавыяўлення творчай асобы, а таксама паразважаць над актуальнай для Беларусі праблемай свабоды творчасці і яе межаў. На выстаўцы можна ўбачыць карціны і малюнк Лявона Вольскага, Ігара Варашкевіча («Крама»), Алега Хаменкі («Палац»), Юрыя Стыльскага, Андрэя Такінданга

(«Recha», «Наротніца»), Ганны Жданавай (квартэт «Lilac»), Алеся Таболіча («Znich»), Сяргея Скрыпнічэнкі («Zyгимont Vaza») і Аляксандра Дземідзенкі («Relikt»).

Выстаўка працуе да 19 сакавіка.

✓ **9 сакавіка** ў Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў Рэспублікі Беларусь адкрылася персанальная **фотавыстаўка Валерыя Вядрэнка «Лошыцкі дыярыш»**. Гэта вынік фотасесіі ў 2004 – 2012 гадоў у Лошыцкім парку, дзе цудам захавалася старадаўняя шляхецкая сядзіба, першае ўзгаданне пра якую датуецца 1557 годам. Сёння Лошыца – музейна-паркавы комплекс.

На фота Наталлі КУПРЭВІЧ: Валерый Вядрэнка

Гуляй, Масленіца, па-касцюковіцку!

Весела і масава ў Касцюковічах зіму праводзілі, Масленіцу віталі, вясну прыклікалі. Галоўнымі героямі тэатралізаванай канцэртнай праграмы выступілі сама гаспадыня Масленіца, жартаўнік ды баламут Карусельны Дзед, Блін-маслены, а таксама Пост-перашкоднік, які несвоечасова з'явіўся на масленічнае гуляне, ды Скамарохі-завывалы, якія ледзь лапцямі не пазабівалі тых, хто на свята ішоў, а Масленіцу з сабой не веў. Масленіца ж з

кожным выхадам на сцэну ўсё шырэй і шырэй становілася, бо за масленічны тыдзень і сама блінамі добра начаставалася, і людзей добрых пакарміць не забылася.

У лепшых народных традыцыях весяліўся ў гэты дзень касцюковіцкі народ. Пакаштаваўшы бліноў ды аладак са шкваркамі, самыя актыўныя пусціліся ў скокі разам з народным фальклорным ансамблем «Сяброўкі». Неўзабаве атрымаўся вялікі святочны карагод.

Старыя і малыя з задавальненнем узялі ўдзел у масленічным флэш-мобе, у аснове якога былі элементы побытавага танца, уласцівага нашай мясцовасці. Калектывы мастацкай самадзейнасці раённага Цэнтра культуры і пяці сельскіх устаноў культуры прадэманстравалі чатыры тэматычныя эпізоды: «Гуканне вясны», «Маладзецкія забавы», «Да цешчы на бліны»,

«Карагод вясновых танцаў».

Мясцовыя жыхаркі засталіся задаволеныя: «Як хораша! І насмяяліся, і наскакаліся, а бліноў жа наеліся на год напе-

рад!» То і на здароўе! Масленіца – яна на тое і Масленіца!

Наталія ДРОБЫШАВА,
намеснік дырэктара
цэнтралізаванай клубнай сістэмы
Касцюковіцкага раёна

Так склалася ў беларусаў, што, каб вясна надышла хутчэй, трэба яе паклікаць. З песнямі, танцамі, карагодамі і абавязкова з печанымі з цеста птушачкамі, якія нібыта нагадваюць вясне пра адзін з яе важных абавязкаў – птушак сустракаць. Досыць ім у чужых краях быць, калі і на радзіме ўжо зіма заканчваецца. Бо без птушак якая ж вясна? Так, сезоннае пацяпленне.

Пра ўсю Беларусь казаць складана, але ў Мінску вясну першымі клічуць на Чэрвеньскім рынку. І падобна, што яна гэтыя заклікі насамрэч чуе! Да прыкладу, як мне расказалі, аднойчы быў выпадак, што ў дзень гукання ішоў снег, але як толькі свята пачалося ды загучалі вяснянкі, то хмары разышліся, акурат над рынкам у шэрым небе з'явіўся прасвет, вызірнула сонца і свяціла ўвесь час, пакуль доўжылася свята, хаця вакол рынку працягваў ісці снег. Пасля такога мімаволі падумаеш, што нашыя продкі-беларусы сапраўды ведалі нешта асаблівае пра закліканне вясны на радзіму. Тым болей што гэты звычай і да нашых часоў не перарваўся ды яшчэ і набывае новае жыццё.

Увогуле ж Чэрвеньскі рынак – унікальнае месца ў Мінску. Адметны ён ужо тым, што на ім захоўваюць ды аднаўляюць традыцыі – балазе іх дастаткова з'явілася за стагоддзе з чвэрцю існавання рынку, які з'яўляецца самым старым з дзейных сёння ў сталіцы. І традыцыі не толькі гандлёвыя. Чаго вартыя хаця б спа-

Вясна прыходзіць на Чэрвеньскі

**Аўтар канцэпцыі фестывалю
Аляксандр Калінін**

борніцтва гіравікоў, што распачаліся ў свой час дзякуючы намаганням мінскага гарадскога галавы Караля Гутэн-Чапскага і ладзіліся на Ігуменскім рынку (такую назву да 1923 года меў Чэрвеньскі рынак). Ужо ў наш час адміністрацыя аднавіла іх і працягвае развіваць, штогод тут праходзіць Міжнародны гіравы марафон.

Яшчэ адна асаблівасць – у цёплы час года супрацоўнікі рынку ходзяць на працу ў вышыванках. Такія, здавалася б, маленькая дэталі, але якая выразная! Акурат да майго прыходу вышыванкі апрадулі супрацоўнікі адміністрацыі рынку – спецыяліст па працы з кліентамі Святлана Каралёва і намеснік начальніка гандлёвага аддзела Мікалай Ішчук. А яшчэ на Чэрвеньскім можна набыць на свой густ вышыванкі Маладзечанскай фабрыкі мастацкіх вырабаў Беларускага фонду культуры. Ды і не толькі вышыванкі, але і абрусы, сурвэткі ды іншыя рэчы, патрэбныя ў кожнай хаце. Што немалаважна, прывабнымі будучы не толькі рэчы, але і кошты на іх.

Цікава і проста прайсціся па рынку, бо часам і сам не ўяўляеш, з кім давядзецца сустрацца і паразмаўляць. Тым разам мне пашчасціла пазнаёміцца з прадаўцом Васілём Бараноўскім, сябрам Савета Рэспубліканскага грамадскага аб'яднання «Перспектива» для прадстаўнікоў малога і сярэдняга бізнесу.

– Я родам з Ельскага раёна, – расказаў Васіль Віктаравіч. – Вучыўся ў Беларускай аграрнай тэхнічным універсітэце, шэсць гадоў адпрацаваў у калгасе, шэсць – у навукова-даследчым інстытуце, ад Міністэрства сельскай гаспадаркі вывучаў дзейнасць фермерскіх гаспадарак у Галандыі, абараніўся. І прыйшоў працаваць на рынак, бо на аклад навуковага супрацоўніка на той час было немагчыма жыць, а ў мяне была сям'я, двое дзяцей. А тут нешта прадасі – ну і заробіш, – падсумаваў мой суразмоўца.

Сёлета гукаць вясну на Чэрвеньскім будучы ўжо чацвёрты раз. Свята абяцае быць цікавым і – незалежна ад надвор'я – цёплым ды сонечным. На ім можна будзе бліжэй пазнаёміцца з народнымі звычаямі, што звязаныя з гэтым днём, і зрабіць гэта не проста стоячы ўбаку і пазіраючы на іншых, але і далучыцца да гукання. На свяце будзе шмат музыкі – і традыцыйных бела-

рускіх песень, і сучасных кампазіцыяў, плануецца і песенныя конкурсы для гасцей. Асобна ж на Чэрвеньскім чакаюць рамеснікаў з самымі рознымі вырабамі, пры гэтым адміністрацыя абяцае, што кошт за магчымасць прадаць свае працы будзе вельмі сімвалічным.

Дарэчы, акрамя Гукання вясны на Чэрвеньскім рынку ладзяцца і іншыя свята. А зусім нядаўна з'явілася новая задума – правесці фэст, які будзе мець назву «Чэрвянец». Згадзіцеся, што яна сугучная не толькі з «Чэрвенем», але і са словам «чырвонец» – адчуваецца сувязь з продажам, з гандлем.

Ніна КАЗЛЕНА
Фота аўтара

Васіль Бараноўскі

Мікалай Ішчук прапанаваў чытачам «Краязнаўчай газеты» свой верш, дзе ёсць такія радкі:

*А рынак наш гудзіць, як вулей,
Ля прылаўка кожнага народ:
Хто просіць часнаку, а хто – цыбулі.
На што ж табе свой агарод?*

*Купіць ты можаш тут усё:
Рыдлёўку, фарбу, кран і гайкі,
А між тым і заодно –
З паяском чырвоным вышыванкі.*

А пакуль што ў нашых чытачоў ёсць магчымасць далучыцца да самага першага сёлета ў Мінску свята Гукання вясны. Яно адбудзецца 19 сакавіка аб 11-й гадзіне на тэрыторыі рынку. І няхай не палухае наведнікаў магчымае благое надвор'е ў гэты дзень, а наадварт – захвочвае прыйсці і далучыцца да гукання. Бо як жа прыемна потым будзе прычакаць вясну і ведаць, што яе надыход наблізіла таксама і нашая вяснянка.

Святлана Каралёва і Мікалай Ішчук

Да 30-годдзя грамадскага аб'яднання "Беларускі фонд культуры"

Ён заўсёды з намі...

У 1987 годзе было створанае Беларускае аддзяленне Савецкага фонду культуры (з 1992 года – Беларускі фонд культуры). Старшынёю яго на грамадскіх пачатках быў абраны пісьменнік Іван Чыгрынаў.

Фота Уладзіміра КРУКА

Іван Чыгрынаў

Іван Гаўрылавіч на той час не меў сталай работы, жыў, як гаворыцца, на вольных хлябах і з энтузіязмам узяўся за працу. Галоўнай задачай ён дэклараваў наступнае: неабходнасць вярнуць на радзіму страчаныя ў час ваеннага ліхалец-

ця нацыянальныя каштоўнасці, што былі вывезеныя як на Запад, так і на Усход.

Фонд распрацаваў розныя праграмы культурнага жыцця, якія трэба было выконваць з удзелам усёй творчай інтэлігенцыі краіны. Тады ж быў заснаваны і часопіс «Спад-

чына», галоўным рэдактарам якога стаў Іван Гаўрылавіч.

Апроч штатных работнікаў фонду для выканання запрашаліся вядомыя дзеячы навукі, культуры, мастацтва – А. Мальдзіс, А. Грыцкевіч, Р. Гарэцкі, А. Марачкін і іншыя.

У выкананні шматлікіх мерапрыемстваў непасрэдным удзел прымаў і сам старшыня. Напрыклад, Іван Гаўрылавіч вельмі дапамог у стварэнні Пухавіцкага краязнаўчага музея. Дагэтуль музей раёна быў у занябаным стане і знаходзіўся ў вёсцы Дукора. Кіраўніком новага музея быў прызначаны таленавіты краязнаўца, гісторык па адукацыі Аляксандр Прановіч. Іван Гаўрылавіч быў знаёмы з ім па сумеснай грамадскай працы. А. Прановіч звярнуўся ў фонд па параду, і старшыня асабіста шмат зрабіў для ўдасканалення працы музея: звязаў са сталічнымі мастакамі, навукоўцамі, музеймі, дапамог у набыцці рарытэтаў музейнага значэння.

Удзячны Аляксандр Аляксандравіч пасля смерці Чыгрынава даў грамадскасці слова кожны год да дня народзі-

наў пісьменніка праводзіць памятных мерапрыемствы. Мінуў 21 год з таго часу, і штогод у снежні А. Прановіч ладзіць памятных сустрэчы ў школах, бібліятэках раёна, у Мар'інагорскім аграрна-тэхнічным каледжы. Запрашаць выступаўцаў з Мінска дапамагаю і я. У розныя часы там выступалі прэзідэнт і паэты А. Пісьмянкоў, Н. Гальпяровіч, А. Вярцінскі, Д. Бугаёў, А. Бутэвіч, С. Законнікаў, Г. Далідовіч, Л. Дранько-Майсюк, Л. Левановіч, У. Скарынін. Прымалі ўдзел і народныя артысты М. Захарэвіч і В. Белахвосцік. Прыязджала на сустрэчу і сястра Івана Гаўрылавіча Ларыса і нашая дачка Алена.

Трэба сказаць, што Уладзімір Гілеп, які стаў старшынёй Беларускага фонду культуры пасля Чыгрынава, не адзін раз удзельнічаў у гэтых мерапрыемствах не толькі ў Пухавіцкім раёне, але і ў

Магілёве. Там да Чыгрынаўскіх чытанняў далучаліся пісьменнікі-землякі У. Дуктаў, В. Арцёмаў, В. Карпачанка. У Магілёве мерапрыемствы праходзілі ў абласной бібліятэцы, у школе № 6, якая знаходзіцца на вуліцы, названай у гонар Чыгрынава.

На радзіме Івана Гаўрылавіча ў Касцюковічах яго імя носіць раённая бібліятэка, яшчэ пры жыцці ён быў абраны ганаровым грамадзянінам горада.

...У кабінёце старшынёй фонду вісіць партрэт І. Чыгрынава. Са здымка ён удумліва пазірае на сённяшніх сяброў фонду, як бы працягвае ўдзельнічаць у стваральнай працы гэтай патрэбнай нашай краіне арганізацыі, якой у красавіку 2017 года споўніцца 30 гадоў.

Людміла ЧЫГРЫНАВА, удава народнага пісьменніка Беларусі І.Г. Чыгрынава

Людміла Чыгрынава пад час 18-х Чыгрынаўскіх чытанняў

Навуковая канферэнцыя ў Асіповічах

У Асіповіцкім раённым гісторыка-краязнаўчым музеі прайшла навуковая канферэнцыя «Вынікі археалагічнага даследавання Асіповіцкага раёна». Да ўдзелу ў ёй былі запрошаныя супрацоўнікі Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, якія вывучалі старажытнасці Асіповіччыны, госці з Магілёўскага ўніверсітэта імя А. Куля-

шова і з Быхаўскага раённага гісторыка-краязнаўчага музея. Выступленні падрыхтавалі таксама супрацоўнікі асіповіцкага музея.

З прывітальным словам да ўдзельнікаў звярнулася Ірына Раманчук, загадчык аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Асіповіцкага райвыканкама.

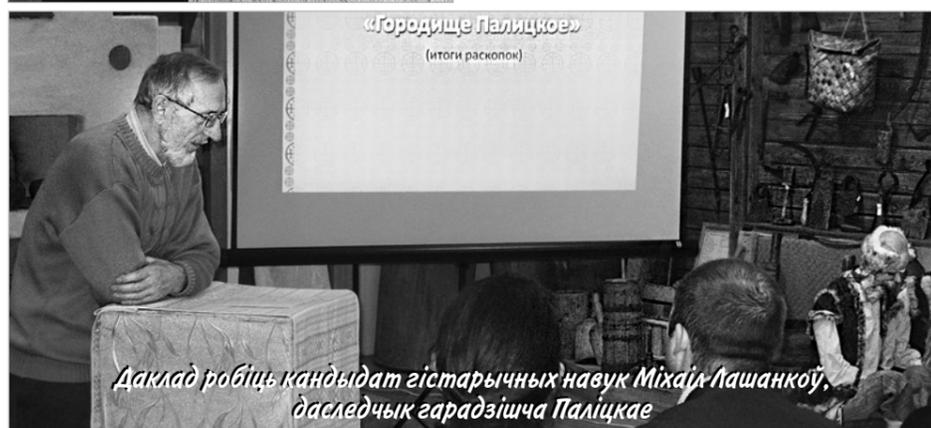
З дакладам «Правыя асновы і метады правядзення ахоўных мерапрыемстваў у дачыненні да нерухомых матэрыяльных гісторыка-культурных каштоўнасцяў» выступіў Антон Астаповіч, старшыня Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры.

Кіраўніцтва аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі і краязнаўчага музея плануюць выдаць зборнік артыкулаў па матэрыялах канферэнцыі. Ён будзе карысным як для ўстановаў мясцовай улады, так і для ўсіх, хто цікавіцца гісторыяй роднага краю.

Юрый КЛЕВАНЕЦ, г. Асіповічы

Выступае кандыдат гістарычных навук Людміла ДУЧЫЦ

Даклад робіць кандыдат гістарычных навук Міхаіл Лашанкоў, даследчык гарадзішча Паліцкае

Беларускі музычны інструмент у сардзінскім Кальяры

Напачатку сакавіка ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» Беларускага фонду культуры, Цэнтр міжнародных сувязяў Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, Італа-беларускі цэнтр супрацоўніцтва і адукацыі «Сардзінія» сумесна з Ганаровым консульствам Рэспублікі Беларусь у Сардзініі зладзілі імпрэзу «Беларусь – Італія: праз культуру да дыялогу і стварэння» з нагоды 25-годдзя ўстаўлення дыпламатычных стасункаў Рэспублікі Беларусь і Італьянскай Рэспублікі і ў рамках Года культуры Сардзініі ў Беларусі і Года беларускай культуры ў горадзе Кальяры.

Паміж Беларускім дзяржаўным універсітэтам культуры і мастацтваў і Універсітэтам Кальяры адбыўся абмен народнымі духавымі інструментамі (дуда і лаўнэчас), прайшла прэзентацыя кнігі «Беларускія народныя музычныя інструменты», арганізаваная

выстаўка беларускіх музычных інструментаў з калекцыі Дзмітрыя Ровенскага. Перад гасцямі цырымоніі выступіў ансамбль старадаўняй музыкі «Брэвіс» пад кіраўніцтвам Паўла Сурагіна.

У знак глыбокай павагі да сяброў з Універсітэта Кальяры выкладчыкам кафедры духавой музыкі БДУКМ Аляксандрам Сурбам быў створаны і перададзены ўнікальны беларускі музычны інструмент – дуда.

У XX стагоддзі дуда была тым музычным інструментам, з якім ідэнтыфікавалі беларусаў, а ў нашыя дні ён ператвараецца ў нацыянальны культурны брэнд дзяржавы. Сёння гэты ўнікальны элемент спадчыны плануецца ўключыць у Рэпрэзентатыўны спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны чалавецтва ЮНЕСКА.

Павел САПОЦЬКА, фота Кацярыны АЛЯКСЕЕВАЙ

Дырэктар выдавецтва «Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» Уладзімір Андрэевіч і прарэктар па міжнародных сувязях Аляксандра Каручы

Назвы дзён тыдня

Спосаб лічэння дзён сямідзённымі адрэзкамі часу, тыднямі, вельмі стары. Агульна ўважаецца, што ён зарадзіўся колькі тысячаў гадоў таму ў Вавілоніі. Стуль перанялі яго жыды, ад іх жа з часам, праз Біблію, разам з хрысціянствам, грэкі, рымляне ды іншыя народы свету ўлучна з народамі ісламу, магаметанцамі. У аснове ліку дзён сямідзённымі адрэзкамі часу ляжыць час абароту месяца навокала зямлі ды звязаныя з гэтым чатыры месяцавыя фазы – маладзік, поўня, сход ды ветах. Старадаўнія егіпцяне ды грэкі сямідзённага тыдня не зналі. Дні месяца яны дзялілі на адрэзкі часу па дзесяць дзён, на «дэкады».

Славянскія назвы для сямёх дзён тыдня паўсталі не пазней VIII ст. ды недзе на славянска-грэцкім памежжы. У IX ст. перанялі іх у перакладзеныя тады на славянскую мову хрысціянскія літургічныя кнігі ведамыя апосталы хрысціянства славянаў браты Кірыл ды Мятод. Пад час свае місійнае працы яны пашырылі іх сярод славянаў мараўскіх ды альпійскіх. У славянскія назвы дзён тыдня там тады быў пераняты з нямецкае мовы і спосаб называння сярэдняга дня тыдня «серадой» (за прыкладам нямецкае назвы гэтага дня 'Mittwoch').

Толькі для аднаго дня тыдня прынялася ў славянаў назва з мовы гэбрайскай – «субота» ад гэбрайскага «шабат», што значыць «адпачынак» (ад яго ж у беларускай мове і «шабаш»). У мову гэбрайскую гэтая назва трапіла, разам з самым спосабам лічэння дзён тыднёвымі адрэзкамі, з Вавілоніі, з мовы асірыйскай.

З хрысціянскай верай ды царкоўнаславянскімі кнігамі Кірылы і Мятода славянскія назвы дзён тыдня з часам пашырыліся сярод усіх славянаў – паўднёвых, заходніх і ўсходніх. Стуль сяннашняя аднолькаваць гэтых назваў ува ўсіх славянскіх народаў, з невялікімі адно водхінамі. Нядзеля, прыкладам, у мове рускай была названая «воскресением».

Падзелу дзён года на тыдні ў Скарынавым календары няма, паколькі ягоны календар быў прызначаны не на нейкі адзін год, як звычайна выдаюцца календары цяпер, але меў служыць на 21 год. У памясячным пераліку дзён года такога календара падзелу на тыдні не можа быць, бо ён кожны год мяняецца. Таму ў памясячным календары Скарынавых «Святцаў» няма і назваў дзён тыдня.

Але гэтыя назвы знаходзім у «Паскаліі» ды «Шасціднёвіку» Скарынавае «Падарожнае кніжкі» ды ў «Саборніку» ягонага «Апостала».

кладам, у верасні: «**Знамена ж бегу сонцэва дева и вага**»; у жніўні: «**Знамена бегу сонцэва лев и дева**». Калі месца ў радку мала, пачатак даведкі даецца ў варыянтах карацейшых: «**Знамя бегу сонцэва**», або – «**Знамя сонцэво**».

Між радкамі тэксту святцаў кожнага месяца, пад адпаведным днём, устаўлены радок пра пераход сонца ў іншы знак задыяка. Прыкладам, у верасні: «**Того дни солнце входит во знамя небесное вага**»; у кастрычніку – «**того дни солнце входит до скорпии**», у жніўні – «**Того дни солнце**

У найдаўжэйшыя й найкарацейшыя дні года ды ў дні зраўнання дня з ночай Скарына, пасля заўвагі пра змену сонцам знака задыяка, дае, прыкладам 14 верасня, гэткую інфармацыю: «**Того дни солнце входит во знамя небесное вага и быва равен день с ночью**». Пад 10 сакавіком: «**Того дни солнце входит во знамя небесное овен, и быва равен день с ночью**». Даведка 13 снежня: «**Того дня солнце входит в козилог и день начне прибывать, а ночь вобывать. Найдолжейшая ночь годин 17 дроб 10**». Даведка 12 чэрвеня: «**Того дни солнце входит во знамя небесное рак и быва день надолжи. Отселе начнет ноши прибывать**».

Дванаццаць сузор'яў задыяка – Дзева, Вага, Скарпіён, Стралец, Казларог, Вадалей, Рыбы, Баран, Бык, Блізняты, Рак, Леў – Скарына ў «Святцах» дае ў гэтым напісанні: **Дева, Вага, Скорпие, Стрелец, Козирог, Водолей, Рыбы, Овен, Телец, Близнаец, Рак, Лев**.

Сёння ведама, што доктар Скарына ездзіў з Вільні у Маскву з мэтай пашыраць там кнігі свайго выдання. На загад маскоўскага князя Васіля Іванавіча ягоныя кнігі ў Маскве былі аднак сканфіскаваныя ды публічна спаленыя, як «ерэтычныя».

Зізаній. – «КГ»), выдатны царкоўны дзеяч, аўтар колькіх надрукаваных у Вільні кнігаў, у гэтым ліку граматыкі, букварады першага беларускага слоўніка – «Лексіс» 1596 года. Зызані прывёз з сабой свой, напісаны па-беларуску «Катихисис», які ён перадаў маскоўскаму патрыярху Філарэту. Патрыярх загадаў кнігу перакласці з мовы «літоўскай», гэта значыць беларускай (маецца на ўвазе старабеларуская. – «КГ»), на мову царкоўнаславянскую ды надрукаваць. Назва кнігі пасля яе перакладу была такая: «Книга глаголемая по гречески Катихисис. Политовски Оглашение. Русским же языком нарицаема Беседование».

Калі друк «Катихисиса» падыходзіў ужо да канца, маскоўскія царкоўнікі агледзеліся, што ў кнізе ёсць «погрешительные словеса». Было дзеля гэтага скліканае адмысловае паседжанне, на якім пачалі выпытваць у Зызанія, чаму ў кнігу царкоўную ён паўводзіў зусім нерэлігійныя рэчы:

«о крузех небесных, и о планитах, и о зодях, и о затмении солнце, о громе, и о молнии, и о тресновении, и о шибении, и о перуне, о кометах и о прочих звездах... Те статии ис книг острологии, а та книга острология взята от волхва ельниских и от идолослужителей, ино туту в книге и нашему правоверию несходна».

Выслухаўшы закіды, Лаўрэнці Зызані пытаўся, чаму гэта ягоная кніга «правоверію несходна»: «Аз вед не писал... по звездном правленію житію нашему, только аз писал ведомости ради, чтобы человек ведал яко есть тварь Божія».

На гэта Зызанію адказалі, што калі «ведомости ради» толькі, дык «почему же не прямо объявлял и ложные речи и имена звездам выбирал?» Бо ці ж гэта праўда, што

«облака надувшись сходятся и ударяются и оттого бывает, яко от камени и железа, гром и огонь, и звезды называет животными зверми, яже на тверди небесной... Мы пишем и веруем, як Мойсей написал... а животными и зверями не рек Мойсей... По велению Божію ангелы служат твар водяще... ангелы рече громом, ангелы молнии, ангелы дождем, ангелы снегом, ангелы мрозом и прочая».

Вынікам гэтае дыскусіі было, што патрыярх Філарэт загадаў друкаванне «Катехисиса» спыніць, а ўжо надрукаванае спаліць. Зызані ж пасля гэтага Маскву пакінуў.

Лёс кнігі Зызанія ў 1626 годзе паказвае, што сто гадоў ранейшае публічнае спаленне ў Маскве кнігаў доктара Скарыны праўдападобна мела тыя самыя прычыны. У календары Скарынавае «Падарожнае кніжкі», які ў «Катехисисе» Зызанія, былі тыя самыя «погрешительные словеса»: у «Святцах» называліся «звярмі» сузор'яў задыяка, а ў «Паскаліі» згадваліся «звезды блудные», планеты, ды падаваўся час зацьмення сонца й месяца.

Вітаўт
Тумаў

Календарная сістэма Беларусі ў часы Скарыны

Там дні тыдня называюцца гэтак: **неделя, понедельник, вторник, среда, четверг, або четверток, пятък, субота**. З іх можна бачыць, што назвы дзён тыдня, якія ў часы Скарыны ўжываліся ў Вільні, Полацку ды ў паўсёй Беларусі, няшмат розняцца ад сучасных назваў іх у беларускай мове й народнай, і літаратурнай. Скарынаў «второк» стаў цяпер «аўторкам», «пятък» – «пятніцай» ды «четвер», ці бо сучасны «чацвер», у літаратурнай мове не называецца «четвертком». Але ў мове народнай і гэтыя назвы месцамі захаваліся да нашага часу. У Дабравольскі, прыкладам, у сваім слоўніку Смаленшчыны 1914 года падае запісанае ў Бельскім павеце «велики четверток». А ў «Краёвым слоўніку Лагойшчыны» А. Варлыгі, у якім запісы з канца XIX ст., знаходзім: «Мама, чаму дзед на чэцьвір кажа «чацьвярток»?»; «У пятък мы зрабілі скоскі».

Назвы сузор'яў задыяка

У інфармацыях Скарыны, якія змешчаныя перад пачаткам святцаў кожнага месяца, радок апошні дае заўсёды даведку пра знакі задыяка. Пры-

Буквіцы з розных кніг Ф. Скарыны

входит в дева». Час змены знакаў задыяка ў верасні, кастрычніку й жніўні пададзены на 14-ы дзень месяца, у лістападзе й снежні на дзень 13-ы, у травені й чэрвені на 12-м, у студзені й красавіку на 11-ы, у сакавіку на 10-ы і ў лютым на 9-ы. Трэба мець у памяці, што гэта даты паводле Юліянскага календара, які ў XVI ст. пазніўся на 10 дзён ад датаў цяперашняга календара Рыгар'янскага.

Адной з прычынаў існае «ерэтычнасці» было хіба й тое, што ў «Святцах» «Падарожнае кніжкі» пададзены «бег» сонца праз сузор'яў задыяка, а ў «Паскаліі» Скарына піша пра зацьменні сонца й месяца ды пра «звезды блудные». Што так магло быць, паказвае аналагічны ў Маскве выпадак у часе гадоў сто пазнейшым.

Улетку 1626 года да Масквы прыехаў Лаўрэнці Зызані (маецца на ўвазе Лаўрэнцій

Мой род – мая Радзіма

Што можа краязнаўца. А два рупліўцы?

Чарговая сустрэча з цыкла імпрэзаў, што ладзяць БФК і «Краязнаўчая газета», адбылася ў самым пачатку сакавіка і была прысвечаная адразу двум раёнам – Рагачоўскаму і Жлобінскаму. Такае яднанне тлумачыцца проста: некалі гэта быў адзін Рагачоўскі павет.

Краязнаўцы, якія стала займаюцца вывучэннем сваіх мясцінаў, ведаюць, што адміністрацыйнае дзяленне нашых земляў у розныя часы змянялася. Таму часамі патрэбнае яднанне даследчыкаў з розных раёнаў, каб вывучаць агульную ў многім мінуўшчыну. Яскравы прыклад такой супрацы – нядаўнія госці «краязнаўчай гасцёўні» фонду культуры. Журналіст Мікалай Шуканаў жыве ў Жлобіне, працуе ў раённай газеце «Новы дзень», рабочы Аляксандр Патапаў – у Рагачове. Асноўныя зацікаўлены абодвух – тапаніміка і жыццё хрысціянскіх абшчынаў цягам некалькіх апошніх стагоддзяў. Яны бадай адзіныя ў краіне, хто збірае звесткі пра «катакомбнікаў» – праваслаўных хрысціянаў, якія паводле сваіх перакананняў не прызналі ўладу маскоўскага патрыярха пасля 1920 – 1930 гадоў, жылі сваімі абшчынамі, маліліся Богу ў сваіх малітоўных дамах, а таксама – хаваліся ад уладаў (прычым, як простыя вернікі, гэтак і святары, царкоўныя іерархі). Нешта з гэтага ведаюць чытачы нашай газеты (прыкладам, у №39 за 2013 год мы друкавалі артыкул Мікалая Васільевіча «Катакомбны шлях» іерманаха Мелхісадэка», распавядалі пра кнігу Аляксандра Фёдаравіча «Вытокі станаўлення Праваслаўя і іншых рэлігійных абшчын на Рагачоўшчыне – 2», што выйшла ў Рагачове ў 2009 годзе накладам 150 асобнікаў).

Але нагода для сустрэчы стаў выхад дзвюх новых кніг, аўтар якіх М. Шуканаў: «За всё – слава Богу» (якая мае падзаглавак «Записки краеведа») і «Довск и Старый Кривск: летопись времени» (яна – у саўтарстве з А. Патапавым).

У першую сабраныя артыкулы, што журналіст і краязнаўца друкаваў у дзясятку беларускіх рэгіянальных і агульнанацыянальных газет («Новы дзень», «Свабоднае слова», «Краязнаўчая газета», «Царкоўнае слова», «Літаратура і мастацтва» ды інш.), а таксама ў часопісах і зборніках Беларусі і Расіі. Ён саўтар кнігі «Памяць. Жлобінскі раён», сябра Царкоўна-гістарычнай камісіі Гомельскай епархіі (як і А. Патапаў). Другая кніга – своеасаблівы летапіс дзвюх суседніх вёсак на Рагачоўшчыне. Дарэчы, хаця выданні маюць рускамоўныя назвы, артыкулы ў іх змешчаныя як па-руску, так і па-беларуску.

Мікалай Шуканаў

Адкрыў сустрэчу старшыня БФК, галоўны рэдактар «Краязнаўчай газеты» Уладзімір Гілеп, які пазнаёміў прысутных з гасцямі, коротка спыніўся на біяграфічных звестках кожнага, выказаў сваё стаўленне да таго, што яны робяць.

– Краязнаўцы – гэта сённяшня літэратура. Яны часамі запаўняюць прабелы ў даследаваннях прафесійных гісторыкаў, – зазначыў ён. – І плён працы Шуканава і Патапава добра бачны ў публікацыях, у тым ліку – у «Краязнаўчай газеце».

Дарэчы, у сябе на радзіме яны частыя госці на розных мерапрыемствах, сустрэчах у школах ды бібліятэках. Што, варта зазначыць, бывае ў розных раёнах не паўсюдна.

Далей слова мелі госці.

М. Шуканаў пачаў выступ з расповеду пра лёс аднаго з старэйшых самадзейных мастакоў Жлобіншчыны, удзельніка Вялікай Айчыннай вайны Канстанціна Міцкевіча. Аказваецца, ягоны бацька Міхаіл Карлавіч – стрыечны брат класіка беларускай літаратуры, вядомага як Якуб Колас. Першая сустрэча журналіста з мастаком адбылася ў 1995 годзе пад час персанальнай выстаўкі ў Жлобінскім гісторыка-краязнаўчым музеі. Дасціпны даследчык зацікавіўся, ці няма супадзення ў прозвішчы, і пачуў пра кроўныя сувязі з класі-

кам. Потым былі іншыя сустрэчы, роспыты; у выніку з'явіліся публікацыі ў газетах «Новы дзень» і «Наша слова». Звярнуўся краязнаўца і ў Літаратурны музей Якуба Коласа. Там адказалі, што пра Міхаіла Карлавіча ім вядома, а вось пра ягоных нашчадкаў яны дагэтуль не ведалі, і жлобінскі Міцкевіч стаўся прыемнаю нечаканкай. І гэта толькі адзін невялікі прыклад, калі неабякавы краязнаўца можа адкрыць навуковай грамадскасці новыя факты.

Далей Мікалай Васільевіч распавядаў пра свае пошукі ў галіне царкоўнага краязнаўства, пра гісторыю праваслаўных храмаў у Доўску і Старым Крыўску, пра пакуль невялікую гісторыю Жлобінскага Свята-Траецкага сабора, пра цікавосткі Сверханскай пушчы і вёскі Сверхань, што ў Рагачоўскім раёне. Апошнія некалькі гадоў ён з рагачоўскім калегам займаецца гісторыяй мясцовай царквы Народзінаў Багародзіцы, пабудаванай у 1864 годзе, закрытай у 1930-я гады, зноў адкрытай пад час нямецка-фашысцкай акупацыі, па вайне зноў закрытай і з таго часу стаіць безгаспадарчая, разбураецца... Кажуць, хаця сцены яшчэ стаяць, наўрад ці

магчымае аднаўленне. Ды й ад некалі шматлюднага мястэчка Сверхань (да 1917 года было тут больш за 1100 жыхароў) засталася ў вёсцы ўсяго 17 чалавек. Цягам апошніх дзесяцігоддзяў былою святыню пераўтварылі ў звалку. І краязнаўцы дапамаглі храму не толькі «словам» (шукалі звесткі, фатаграфавалі тое, што засталася, запісалі ўспаміны, друкавалі артыкулы пра вёску і яе гісторыю) – яны з дапамогаю неабякавых людзей правялі тут «суботнік» – расчысцілі тэрыторыю, добраўпарадкавалі месца. Працавалі мясцовыя жыхары і дачнікі, вучні школы, а таксама ўнук А. Патапава 4-класнік Дзяніс. Праз нейкі час краязнаўцы надумалі добраўпарадкаваць святую крынічку, што б'е непадалёк вёскі. І ў жніўні 2015 года была асвечаная адноўленая Свята-Траецкая крынічка, вядомая аж з XVIII стагоддзя. Цяпер да яе прыходзяць і прыязджаюць не толькі мясцовыя жыхары, але і людзі з іншых раёнаў.

Аляксандр Фёдаравіч кажа: «Мы не спыняемся на гэтым. З'явілася ідэя адрадыць у

Аляксандр Патапаў

Сверхані Траецкі кірмаш. І летась у чэрвені прайшоў першы кірмаш. Сёлета плануем зладзіць другі. Карыстаючыся нагодаю, запрашаю прысутных у госці, да сверханскай Свята-Траецкай крынічкі, на кірмаш. Цяпер я збіраю матэрыялы для новай кнігі, прысвечанай гэтым мясцінам. І чым болей «раскручваю» тэму, тым на болей цікавых фактаў выходжу».

Ад рэдакцыі. Наступная сустрэча «краязнаўчай гасцёўні» мяркуецца 30 сакавіка і будзе прысвечаная кнізе «Летапіс Іаана-Прадцечанскай царквы сяла Блячын Мінскай епархіі Слуцкага павета». Выданне створанае ў памяць краязнаўцы Мікалая Хільтова, які залетась пайшоў з жыцця. Нагадаем, што ў «Краязнаўчай газеце» друкаваліся ягоныя расповеды пра род праваслаўных святароў Хільтовых, пра гісторыю блячынскага прыхода, пра лёс педагога, паэта, кампазітара, вязня канцлагераў некалькіх таталітарных рэжымаў Сяргея Новіка-Пеюна. Такім чынам, тут да месца прыгадаць і яшчэ адну рубрыку нашае газеты: «Будзем памятаць мы...».

Пачатак запланаваны на 16 гадзінаў, чакаем усіх у Літаратурным музеі Максіма Багдановіча.

Зайшла пад час сустрэчы гаворка на амаль невядомай тэме – да нядаўняга часу бадай забароненую. Савецка-фінляндская вайна (якую яшчэ называлі «кампаніяй»). Так сталася, што багата ўраджэнцаў Рагачоўскага раёна брала ў ёй удзел. Цяпер іх нашчадкі шукаюць звесткі пра сваіх родных, цікавцяцца, ці продкаў можна лічыць ветэранамі... «У нас больш за сотню імянаў тых, хто пайшоў на фінляндскую з Рагачоўшчыны, – кажуць краязнаўцы. – І пра кожнага з іх павінны ведаць людзі, як ведаюць пра ўдзельнікаў іншых войнаў».

Цікавым было выступленне і Аляксандра Клімовіча, які родам з Бабруйска. Нагадаем, ён – герой нядаўняй публікацыі М. Шуканава ў нашай газеце, знайшоў карту Рагачова. Павандраваў багата па свеце, цяпер ён вярнуўся на радзіму і таксама захапіўся даўніною роднага горада. Ягоныя расповеды былі прыемна сустрэты прысутнымі. А культуролаг Аляксей Шалахоўскі пад час сустрэчы згадаў іншага нараджэнца Жлобіншчыны – літаратуразнаўцу, пісьменніка, даследчыка Уладзіміра Содаля (які нарадзіўся ў вёсцы Мормаль, дзе нейкі час настаўнічаў М. Шуканаў). Родныя і сябры сёлета плануюць правесці вечарыну памяці даследчыка, выдаць кнігу ўспамінаў пра У. Содаля.

Словы ўдзячнасці Мікалаю Васільевічу выказала дырэктар Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва Ганна Запартыка. Рэч у тым, што краязнаўца частку знойдзеных матэрыялаў перадаў у гэтую ўстанову. Зрэшты, не толькі сюды. Ён і Аляксандр Фёдаравіч перадалі свае матэрыялы з асабістых збораў у Жлобінскі гісторыка-краязнаўчы музей, Рагачоўскі музей Народнай славы, Лоеўскі музей «Бітва за Дняпро», Гомельскі палацава-паркавы ансамбль, бібліятэку Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны, Віцебскі абласны краязнаўчы музей, Гомельскі Свята-Мікалаеўскі мужчынскі манастыр, Казіміраўскі Свята-Успенскі жаночы манастыр ды іншыя ўстановы. Як і казалі напачатку – дасціпны краязнаўца можа дадаць не адну старонку ў гісторыю роднага краі, у кнігу, якую пішуць і прафесійныя гісторыкі, і ахвярныя, самаадданыя рупліўцы розных прафесіяў. Яны дапаўняюць працу адно аднаго.

Уладзімір ПУЧЫНСКІ,
фота аўтара

Выступае Аляксандр Клімовіч

Край славурых пісьменнікаў і разбураных храмаў

У канцы лета мінулага года мне давалося зноў павандраваць з падарожнікам, фатографам, мастаком Уладзімірам Цвіркам. Тым разам мы выправіліся ў найбольш аддаленыя раёны Магілёўшчыны: Крычаўскі, Клімавіцкі, Касцюковіцкі, а на зваротным шляху планавалі наведаць таксама Чэрыкаўскі і Слаўгарадскі раёны. Некалі французскі пісьменнік Анатоль Франс сказаў: «Часам адзін дзень, праведзены ў іншых месцах, дае болей, чым дзесяць гадоў жыцця дома», а амерыканскі пісьменнік Марк Твэн сцвярджаў, што «самы верны спосаб даведацца, падабаецца табе чалавек ці не – гэта паехаць з ім падарожнічаць». Раней я двойчы падарожнічаў з У. Цвіркам і ўпэўніўся, што з ім, цікавым суразмоўцам і добрым вадзіцелем, можна выправіцца нават на Паўднёвы полюс, таму з вялікай радасцю пагадзіўся суправаджаць яго ў паездцы ў якасці памочніка. А паколькі ў дарозе я яшчэ і звяртаўся з картамі, то выконваў таксама і ролю навігатора або штурмана.

Першым нашым прыпынкам стаў старажытны горад Крычаў, які ўпершыню згадваецца ў 1136 г. пад назвай Крэчуг. У пачатку XVII ст. маскоўскія захопнікі спалілі горад і амаль усіх жыхароў гвалтоўна вывезлі ў Маскву. У канцы XVIII ст. расійская імператрыца Кацярына II падарыла горад і староства графу Пацёмкіну. Тут пачала працаваць суднаверф, а для суднаў вырабляліся ветразі. Крычаўскія судны па рацэ Сож, затым па Дняпры сплаўляліся ў Чорнае мора і такім чынам папаўнялі расійскі флот.

Уваскресенская царква, пабудаваная ў першай палове XIX ст., у 1950-х гг. была перабудаваная ў кінатэатр, а ў 1990-я гг. яе вярнулі вернікам.

Крычаў упрыгожвае палац Пацёмкіна і Галынскіх, які будаваўся 9 гадоў (1778 – 1787). Нашую ўвагу прыцягнула і драўляная Свята-Мікалаеўская царква, пабудаваная на высокім беразе ракі Сож у 1838 г. на месцы старажытнага касцёла Святога Еліяша. Пакроўская драўляная царква пасля Вялікай Айчыннай вайны была перанесеная з вёскі ў Крычаў. Яе святар зрабіў заўвагу У. Цвірку за тое, што ён фатаграфваў царкву з вуліцы без яго дазволу. Мы ўспомнілі амаль аналагічны выпадак у Жлобіне, калі дырэктар гісторыка-краязнаўчага музея сказала, што мы не маем права здымаць будынку ў горадзе без дазволу райвыканкама, і патэлефанавала туды. Пільныя, аднак, некаторыя нашыя суграмадзяне. А раптам мы закінутыя аднекуль варожыя агенты? За такую пільнасць можна і медальку адхапіць або прэмію.

Горад Клімавічы ўпершыню згадваецца ў XIV ст. Адзін з прыгажэйшых у Беларусі геральдычны сімвал «у блакітным полі залатая пчала» быў нададзены гораду ў 1781 г. З архітэктурных помнікаў увагу прыцягвае Свята-Міхайлаўская царква – помнік архітэктуры позняга класіцызму, пабудаваная ў 1867 г.,

а таксама помнік драўлянага дойлідства – сядзібны дом князеў Мяшчэрскіх (1867), у якім цяпер размяшчаецца раённы краязнаўчы музей. У Клімавічах нарадзілася мовазнаўца Валянціна Маслава, у Клімавіцкім раёне – паэты Мікола Салаўцоў і Клім Грыневіч.

З Клімавічаў мы праехалі па тэрыторыі раёна ўздоўж мяжы з Расіяй. У вёсцы Мілаславчы дзейнічае цагляная Свята-Пакроўская царква, пабудаваная ў 1866 г. Некалі расійскі імператар Аляксандр III падарыў царкве ікону Хрыста Збаўцы. Наведванне вёсак Галічы, Дубравіца, Судзілы, Родня нас глыбока засмуціла. Ад царкоўных будынкаў засталіся руіны. За гады савецкай улады храмы былі разрабаваныя, ператвораныя ў склады ўгнаенняў, зерня, у выніку чаго прыйшлі ў поўную непрыдатнасць і пачалі разбурацца. Крыху лепшы лёс выпай храмам у гарадах: іх ператваралі ў клубы, у адміністрацыйныя будынкі, а часам у турмы, і таму яны зберагліся. Мне давалося пад час працы геалагам наведаць заходнія раёны Беларусі, якія да 1939 г. знаходзіліся пад Польшчай. Найперш кідаецца ў вочы, што ні праваслаўныя, ні каталіцкія храмы, ні старажытныя сядзібы не зведалі разбурэння. Польшкія ўлады аказаліся больш дбайнымі гаспадарамі, чым бальшавікі, якія нішчылі ўсё, а святароў і іхнія сем’і расстрэльвалі ці ссылалі ў паўночныя рэгіёны Расіі.

Гарадскі пасёлак Хоцімск, дзе мы сабрался пераначаваць, – самы аддалены раённы цэнтр у Беларусі. Упершыню згадваецца ў 1709 г. як мястэчка Хоцімль. Тут сваёй прыгажосцю ўражвае Свята-Троіцкі сабор, пабудаваны ў 1873 г., помнік архітэктуры рэтраспектыўна-рускага стылю. Уваход на тэрыторыю сабора ўпрыгожвае белакаменная трохарачная брама. З 60-х да 90-х гадоў мінулага стагоддзя ў будынку сабора размяшчаўся раённы Дом культуры. Самая ўсходняя на тэрыторыі Беларусі невялікая драўляная царква Пакрова Найсвяцейшай Багародзіцы знаходзіцца на мясцовых могілках. Некалі ў Хоцімску існавалі таксама касцёл і кляштар бернардзінцаў, царква Нараджэння Багародзіцы. Яны зніклі.

Непадалёк ад Хоцімска, у вёсцы Трасціно, знаходзіцца цагляная Мікалаеўская царква, пабудаваная ў 1861 г. У. Цвірка сцвярджае, што гэтая царква, як і шмат іншых на тэрыторыі Беларусі, была пераробленая з касцёла. Такія неправамоцныя дзеянні царскага ўрада атрымалі асабліва шырокі маштаб пасля паўстання пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага. На Хоцімшчыне, у в. Альшоў, нарадзіўся пісьменнік Пятро Прыходзька.

Касцюковіцкі раён не вельмі багаты на архітэктурныя помнікі, але па колькасці пісьменнікаў, якія нарадзіліся тут, Касцюковіччыну можна назваць Парнасам Магілёўшчыны. У гэтым маляўнічым куточку Беларусі з цікай прыгожай рэчкай Бесядзю

нарадзіліся Аркадзь Куляшоў, Іван Чыгрынаў, Васіль Хомчанка, Алесь Пісьмянкоў, Аляксей Русецкі, Леанід Левановіч, Масей Сяднёў, Іван Ісачанка, Аляксей Сімукоў. Пасля Чарнобыльскай катастрофы тэрыторыя раёна была забудаваная радыяцыйнай, у выніку чаго знікла шмат населеных пунктаў.

Непадалёк Касцюковічаў знаходзіцца адна з старажытнейшых вёсак гэтай мясцовасці – Канічы, дзе некалі была сядзіба Ціханавецкіх.

Касцёл у в. Канічы

Пры ўездзе ў вёску – руіны бровара, пабудаванага з чырвонай цэгля ў 1914 г. Крыху далей – руіны некалі велічнага цаглянага касцёла, пабудаванага ў пачатку XX ст., на сценах якога звіў гняздо бусел. Была ў вёсцы і драўляная царква Нараджэння Багародзіцы (1863), ад якой таксама засталіся толькі руіны. У Канічах нарадзіўся пісьменнік Васіль Хомчанка.

Наступным аб’ектам нашых даследаванняў была вёска Гаўрыленка, у якой мы ўбачылі руіны некалі прыгожай Свята-Пакроўскай царквы (1863), а на вясковых могілках – руіны капліцы-пахавальні, пабудаванай у 1870-я гг.

Пакінуўшы Гаўрыленку і пераехаўшы па мосце праз Бесядзь, мы апынуліся каля вёскі-прывіда Саматэвічы. Там, дзе некалі віравала жыццё, дзе існавала вёска з больш чым 2 000 жыхароў, цяпер цісне вушы цішыня, шумяць толькі вяршынямі дрэвы там, дзе былі хаты. Нават пагоркі над дамамі, пахава-

Свята-Троіцкая царква ў в. Саматэвічы

нымі пасля Чарнобыльскай катастрофы, губляюцца сярод дрэваў. Адзіная прыгажосць на месцы былой вёскі – гэта велічны будынак Свята-Троіцкай царквы, якая будавалася цягам 1835 – 1842 гг. Жахлівае ўражанне засталася ад таго, што мы ўбачылі ўнутры. Вандалы сарвалі царкоўную падлогу, вырвалі «з мясам» прыгожыя металічныя ага-

роджы. Пад царквой, у былой крыпце, усё было пашкодзана і валяліся коскі некалі пахаваных тут святароў. Напэўна, істоты, якіх цяжка назваць людзьмі, шукалі тут скарбы.

У Саматэвічах нарадзіўся народны паэт Беларусі Аркадзь Куляшоў. На месцы, дзе была хата Куляшовых, стаіць мемарыяльны камень-помнік. Паэт прысвяціў роднаму краю шмат вершаў. Вось што пісаў ён у вершы «Мая Бесядзь»: «З надзеяй гляджу на крыніцу спатканую, // Хачу, каб яна разлілася ракой... // Не Волгай магутнай, // Не нават Камаю, // Хоць Бесядзю, што на радзіме маёй».

Непадалёк Саматэвічаў знаходзіцца пахаваная вёска Мокрае. У ёй нарадзіўся пісьменнік Масей Сяднёў, а ў вёсцы Саматэвічы ён скончыў сямігодку. Быў рэпрэсаваны і сасланы на Калыму, у пасляваенныя гады жыў у ЗША, а пасля рэабілітацыі ў 1992 г. наведаў Беларусь. М. Сяднёў – аўтар рамана «Раман Карзюк», выдаў кнігу яму дапамог наш суайчыннік – вучоны Барыс Кіт. На маёй кніжнай паліцы стаіць цікавая кніга Сяднёва «Масева кніга», у якой змешчаныя ўспаміны, эсэ, старонкі дзённіка аўтара. Памёр ён у ЗША ў 2001 г.

Абапал дарогі з Касцюковічаў у Чэрыкаў на месцах, дзе некалі былі вёскі, цяпер ляжаць камяні-помнікі, якія нагадваюць, што тут была вёска Малінаўка, Вепрын... Аб гэтым нагадвалі і яблыні, і кветкі на месцах, дзе некалі стаялі хаты. Сумнае відовішча... Калі здарылася катастрофа на Чарнобыльскай АЭС, радыяцыйныя хмары плылі на Расію. Аднак з Масквы быў адданы загад, і лётчыкі «пасадзілі» гэтыя хмары над Гомельшчынай і Магілёўшчынай.

У Чэрыкаве, які ўпершыню ўпамінаецца ў 1460 г., дзейнічае царква Нараджэння Багародзіцы, што знаходзіцца ў дарэвалюцыйным будынку, а касцёл быў прыстасаваны пад клуб. Чэрыкаў – радзіма пісьменніка, сцэнарыста, журналіста Віктара Карамазова.

Старажытны Слаўгарад, размешчаны ў маляўнічым месцы, дзе рака Проня ўпадае ў Сож, упершыню ўпамінаецца ў 1136 г. Горад упрыгожвае царква Раства Прасвятой Багародзіцы, пабудаваная ў 1791 – 1793 гг. князем Галіцкім у стылі класіцызму. Збераглася і прыходская школа, пабудаваная ў XVIII ст.

У XIX ст. у Слаўгарадзе (тагачасным Прапойска) нарадзіўся будучы археолаг, гісторык, краязнаўца Іван Грыгаровіч. Таксама Слаўгарад – радзіма мастака-пейзажыста Леаніда Гоманова і пісьменніка, удзельніка Вялікай Айчыннай вайны, сябра Беларускага народнага фронту і Таварыства беларускай мовы Фелікса Шкірманкова, якому сёлета споўнілася 90 гадоў. Напрыканцы мы заехалі ў вёску Лясное Слаўгарадскага раёна, дзе ўзвышаецца велічны Свята-Петра-Паўлаўскі храм-помнік, пабудаваны ў гонар 300-годдзя перамогі рускіх войскаў над шведамі ў 1708 г. пад час Паўночнай вайны. Лясное стала апошнім пунктам чарговай нашай вандароўкі.

Праз месяц мы з У. Цвіркам выправіліся ў наступнае падарожжа.

Лявон ЦЕЛЕШ, г. Дзяржынск
Фота аўтара

(Заканчэнне будзе)

Пра Песняроў згадвае Ашмяншчына

У кожнага народа ёсць песняры, прарокі, якія сілай свайго паэтычнага таленту вызначаюць не толькі шляхі развіцця мовы, літаратуры, культуры, але і фармуюць нацыянальную самасвядомасць, увасабляюць нацыянальную ідэю, даючы мэту і сэнс існавання не аднаму пакаленню. Для беларусаў такія асобы Янка Купала і Якуб Колас. Сёлета ў бібліятэках раёна плануецца правесці шэраг мерапрыемстваў, што стануць данінай павагі і памяці нацыянальным паэтам.

У Ашмянскай раённай бібліятэцы да юбілею пісьменнікаў аддзелам абслугоўвання і інфармацыі аформлена і дзейнічае выстаўка «Пад небам Купала і Коласа», на якой сабраныя і прадстаўленыя зборнікі вершаў абодвух класікаў, іх паэмы, драматычныя творы, апо-

весці, апавяданні, крытычныя матэрыялы, што знаёмяць з жыццём і творчасцю Песняроў. Напрыклад, славыты верш

народнага паэта Беларусі Янкі Купалы «А хто там ідзе?», выдадзены асобнай кнігай у перакладзе на 82 мовы свету.

Чытачы нашай бібліятэкі маюць магчымасць пазнаёміцца з гэтым унікальным выданнем. Увазе наведнікаў прапануюцца таксама кнігі Анатоля Мяснікова «Сто асоб беларускай гісторыі», «Купала і Колас, вы нас гадалі», «Янка Купала і Якуб Колас і дзяржаўна-культурнае будаўніцтва», Міхася Цікоцкага «Урокі моўнага майстэрства», «Стылістычныя назіранні над паэзіяй і мастацкай прозай Янкі Купалы і Якуба Коласа», Алеся Карлюкевіча «Радзімазнаўства: Мясціны. Асобы» і інш. Прапануецца таксама рэкамендацыйны спіс літаратуры «У кантэксце юбілею». Выданне ўключае інфармацыю аб публікацыях у перыядычных выданнях на беларускай і рускай мовах. Рыхтуецца да выдання біябібліяграфічны дапаможнік «Песняры роднага краю».

Алена ГУШЧА,
бібліяграф Ашмянскай
раённай бібліятэкі

Пасля працяглага творчага перапынку ў Міжнародны дзень роднай мовы вядомая спявачка і аўтар песень Таццяна Дайнека (Беланогая) у дуэце з гітарыстам Юрыем Хілаўцом прадставіла новы альбом «Матылёк» з цыклам песень на вершы выдатнай паэткі Яўгеніі Янішчыц. Прэзентацыя адбылася ў рамках праекта «Пяцісотгоддзям грамадскай культурніцкай кампаніі «Будзьма беларусамі!».

Перад пачаткам канцэрта, што адбыўся ў сталічнай бібліятэцы імя А.С. Пушкіна, Таццяна зрабіла невялікі экскурс у гісторыю стварэння альбома і свайго асэнсавання паэтычнага свету Я. Янішчыц: «У 16 гадоў у адным з моладзевых выданняў упершыню прачытала яе верш «Жораў ты, а я сініца» і з таго

Мелодыі для «Палескай ластаўкі»

чыў, што гэта была цудоўная жанчына, якую ўжо тады звалі «Матылёк» за яе лёгкасць у паэтычных вобразах і ў зносінах з людзьмі. Л. Дайнека прачытаў некалькі вершаў, якія ён прысвяціў Міжнароднаму дню роднай мовы, а таксама памяці паэтэсы.

Сваімі думкамі пра сённяшнюю падзею – прэзентацыю альбома песень на вершы Я. Янішчыц – і ўспамінамі пра сваю сяброўку падзялілася пісьменніца і перакладчыца Хрысціна Лялько: «Мяне прыемна ўразіла праца Таццяны над стварэннем цыкла песень на вершы Яўгеніі Янішчыц. Сімавалічна, што прэзентацыя дыска «Матылёк» адбылася ў Міжнародны дзень роднай мовы, бо Жэня вельмі любіла роднае слова, жыла ў яго стыхіі».

Намеснік старшыні Беларускага фонду культуры, пісьменнік і перакладчык Анатоль Бутэвіч адзначыў: «Калі ва ўспамінах вярнуцца ў 1966 год, то можна толькі здзіўляцца, колькі тады з'ехалася таленавітых хлопцаў і дзяўчат з вёсак і малых гарадоў у стольны Мінск, каб паступіць на фінфак БДУ. Неверагодна, але на беларускае аддзяленне паступіла каля 130 студэнтаў! Які гэта быў сапраўдны паэтычны «кацёл»: Алесь Разанаў, Генадзь Пашкоў, Яўген Хвалей, Яўгенія Янішчыц і шмат іншых малодых і больш сталых аўтараў! Гэтыя гады запомніліся нам, студэнтам, вялікай ціскаўнасцю да паэзіі, я б сказаў, паэтычным напружаннем. Прагу да беларускага прыгожага слова гартавалі і нашы выкладчыкі – Ніл і Ніна Гілевічы, Алёг Лойка, Алесь Адамовіч, Вячаслаў Рагойша... Паэтычнае слова, якому прысвяціла свой талент Яўгенія Яніш-

Юрый Хілавец і Таццяна Дайнека (Беланогая)

чыц, жыло і таму, што яно было запатрабаванае і культывавалася выкладчыкамі! Я рады, што ў гэты дзень мы разам успамінаем незабыўную Жэню Янішчыц – нашу «Палескую ластаўку»», – адзначыў Анатоль Іванавіч.

Эстафету ўспамінаў праслынную паэтэсу падхапіў пісьменнік Васіль Жуковіч: «Усе песні з новай

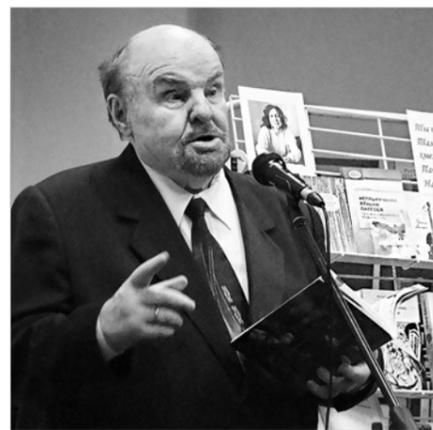
кружэлкі Таццяны Дайнека гучаць, як паэма трагічнага жыцця Яўгеніі Янішчыц. Гэта значыць, што добрую долю таго, чым было запоўнена сэрца гэтай мудрай, мужнай, пшчотнай жанчыны, уззяла ў сваё сэрца аўтар і выканаўца».

У сваю чаргу Т. Дайнека выказала шчырую падзяку ўдаве мовазнаўцы Змітра Саўкі Ілоне, руплівая рэдактарская дапамога якога пры жыцці паспрыяла хутчэйшаму з'яўленню альбома, а таксама ўсім тым, хто ў гэты дзень завітаў на прэзентацыю дыска «Матылёк» на вершы Я. Янішчыц.

Пад час прэзентацыі ў дуэце з Ю. Хілаўцом Таццянай былі выкананыя многія песні з новай кружэлкі.

І хоць у дзень роднай мовы паралельна адбываўся шэраг знакавых культурніцкіх падзеяў, кшталту «Спеўнага сходу» і «Свята роднай мовы», прыемна, што зала была запоўненая прыхільнікамі беларускай аўтарскай песні і таленту Таццяны Дайнека. Таму слухачы не заўважылі, як праляцеў час, бо мяккі голас спявачкі, гарманічныя мелодыі раз-пораз пераносілі іх у чароўны свет паэзіі Я. Янішчыц.

Анатоль МЯЛЬГУЙ,
фота аўтара

Леанід Дайнека

моманту я палюбіла паэзію Яўгеніі Янішчыц. Мне падалося, што гэтыя вершы ствараліся чалавекам неверагоднага таленту з тонкай душэўнай будовай, з простым успрымманнем свету і, у той жа момант, з глыбокім асэнсаваннем жыццёвых з'яваў. Так атрымалася, што амаль палову свайго жыцця я шукала падыходзячы матэрыял, абдумвала яго змест, час ад часу пачалі нараджацца песні на вершы Янішчыц, якія спакваля перарасталі ў канцэпцыю будучага альбома... Альбом «Матылёк» на вершы Яўгеніі Янішчыц можна назваць выніковым, своеасаблівым падрахункам цэлага этапу маёй творчасці», – адзначыла спявачка.

Вядомы пісьменнік Леанід Дайнека, які быў запрошаны на сцэну, успомніў гады сумеснай працы з Я. Янішчыц і адзна-

У галоўнай зале

Сакавік

18 – Волкаў Сяргей Анатольевіч (1942, Мінск), мастак, які працуе ў кніжнай графіцы, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Васіля Віткі (2004), лаўрэат тэатральнай прэміі імя Кандрата Крапівы (2006) – 75 гадоў з дня нараджэння.

18 – Катковіч (дзев. Хадзянкова) **Лізавета Іванаўна** (1947, Карэліцкі р-н), актрыса, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1980) – 70 гадоў з дня нараджэння.

19 – Яфімава Людміла Барысаўна (1937), харавы дырыжор, педагог, народная артыстка Беларусі, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, узнагароджаная ордэнамі Е. Полацкай, Ф. Скарыны – 80 гадоў з дня нараджэння.

20 – Жычка Хведар Дзмітрыевіч (1927, Жлобінскі р-н – 2007), пісьменнік, перакладчык, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Віцеслава Нэзвала (1984), узнагароджаны ордэнам «Знак Пашаны» – 90 гадоў з дня нараджэння.

21 – Стрыйкоўскі Мацей Станіслаў (1547 – каля 1590 ці 1593), польскі гісторык, храніст, паэт, дыпламат, аўтар першай друкаванай гісторыі Вялікага Княства Літоўскага «Хроніка польская, літоўская, жамойцкая і ўсёй Русі» (1582) – 470 гадоў з дня нараджэння.

21 – Севасцянаў Фёдар Міхайлавіч (1937), спявак, педагог, заслужаны артыст Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

22 – «Партызанская дубінка» (1942 – 1943), сатырычны лісток, выданне ЦК КП(б)У у Вялікую Айчынную вайну – 75 гадоў з пачатку выдання.

26 – Данілава Аляксандра Юр'еўна (1927 – 2001), заслужаны архітэктар Беларусі, лаўрэат прэміі Савета Міністраў СССР (1971) – 90 гадоў з дня нараджэння.

28 – Фаміна Аліна Рыгораўна (1942), мастак тэатра лялек, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат тэатральнай прэміі імя Л. Мазалеўскай (1992) – 75 гадоў з дня нараджэння.

29 – Мартынаў Аляксандр Сяргеевіч (1947), артыст балета, педагог, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

31 – Брэжжа Баляслаў Рычардавіч (1887, Віцебская губ. – 1957), беларускі і латышскі археолаг, палеограф, гісторык, археограф, філолаг, адзін з пачынальнікаў архіўнай справы ў Беларусі – 130 гадоў з дня нараджэння.

У тэатры «Зьніч»

Пастаноўкі сёлетняга сакавіка Беларускага паэтычнага тэатра аднаго акцёра «Зьніч» прысвечаныя 80-годдзю Беларускай дзяржаўнай філармоніі.

Удзень 20 сакавіка артыст Вячаслаў Шакалідо чакае маленькіх глядачоў на лялечным монаспектаклі **«Дзівосныя авантуры панюў Кубліцкага ды Заблоцкага»** паводле п'есы Пятра Васючэнкі і Сяргея Кавалёва. Казка гэтая аб прыгодах двух панюў, якія нічога не рабілі. Гаспадарка іх у заняпадзе – ні жывёлы, ні хлеба. Вось і пайшлі яны ў свет лепшай долі шукаць. А паколькі былі баламуты знаныя – то часцяком траплялі ў вясёлыя гісторыі...

Увечары запланаваны паказ паэтычна-драматычнага монаспектакля **«Красёны жыцця»**. Ён створаны паводле паэмы Якуба Коласа «Новая зямля» і прымеркаваны да 135-годдзя класіка беларускай літаратуры. Выканаўца – заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Аляксандр Кашпераў, аўтар інсцэніроўкі і рэжысёр-пастаноўшчык – Галіна Дзюгілева.

«Новая зямля» з'яўляецца сапраўднай і надзвычай каштоўнай энцыклапедыяй жыцця нашых продкаў. Галоўны герой Міхал на-

радзіўся, вырас і жыў на зямлі, якую не проста разумее і любіць – якой дышаць, з якой зрадніўся, якую жадае бы назваць сваёй. Але няўмольны лёс накіраваў інашае... Цяжкай была дарога гэтага чалавека, аднак ён не губляў веры ў яе шчаслівае завяршэнне.

У спектаклі гучаць народныя мелодыі і песня «Дарогі» кампазітара Алега Залётнева.

21 сакавіка ўвечары запланаваны паказ монаспектакля **«Нобіль – Барвяны Уладар»**. У аснове яго – аповесць Уладзіміра Караткевіча «Сівая легенда». Аўтар інсцэніроўкі, рэжысёр і выканаўца – заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Уладзімір Шалестаў.

Аўтар аповесці «Сівая легенда» (першапачатковая назва «Раман Ракута») дае слова швейцарцу Конраду Цхакену, наёмнаму ваяру ў Рэчы Паспалітай. Яго маналог ператвараецца ў легенду аб нашым народзе.

Спектаклі праходзяць у тэатральнай зале Культурнага цэнтра касцёла Св. Сымона і Св. Алены. Дзіцячыя пастаноўкі пачынаюцца а 15-й гадзіне, дарослыя – а 19-й. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па мінскім тэлефоне: 331-75-53.

Кахаць, як Барадулін

Мінскі гурт «Re1ikt», пра які наша газета неаднаразова пісала, нядаўна зняў відэа да кампазіцыі «Drobnieŋki doždžyk», створанай паводле народнай песні, якую любіў спяваць Рыгор Барадулін. Выйшаў кліп 24 лютага, і дата гэтая невыпадковая: Рыгору Іванавічу споўнілася б 82 гады з дня нараджэння.

Выдатны паэт таксама быў збіральнікам беларускага фальклору, патрыётам сваёй Вушаччыны, што на Віцебшчыне. Мноства песень запісаў ад сваёй маці Акуліны Андрэеўны, якая прышчэпіла сыну любоў да роднай мовы і культуры. Лірычны напеў «Дробненькі дожджык» быў адным з яе любімых.

– Гэта цудоўная кампазіцыя, – кажа Аляксандр Дземідзенка, лідар гурта. – Яна стала больш сучаснай, экспрэсіўнай, але не страці-

ла мяккасці. Мы змяшалі вальс і рок – атрымалася свежа і незвычайна.

Каб распавесці гісторыю кахання, музыкі вырашылі ўзнавіць атмасферу пачатку мінулага стагоддзя. Гісторыкамі быў падабраны рэквізіт, адпаведны эпосе, спецыяльна для здымак рэканструявалі і сшылі кашулю галоўнага героя. Для поўнага пагружэння кліп здымалі ў Белдзяржмузеі народнай архітэктуры і побыту.

Дадамо, што кампазіцыя «Drobnieŋki doždžyk» увайшла ў супольны CD-праект «Песні матчыны з Вушаччыны», які нядаўна быў прадстаўлены слухачам.

Паводле інфармацыі арганізатараў

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПАЛЕМІЧНАЯ ЛІТАРАТУРА (ад грэч. *polemikos* варажы) – публіцыстычная літаратура Беларусі і Украіны канца XVI – 1-й паловы XVII ст. Пераважна рэлігійная па форме і сацыяльна-палітычныя па змесце. Уключала рукапісныя і друкаваныя адкрытыя пісьмы, палемічныя трактаты, памфлеты, адозвы і інш. Творы палемічнай літаратуры пісаліся на царкоўнаславянскай, старажытнабеларускай, украінскай і польскай мовах. Літаратурная палеміка пачалася пасля выхаду кнігі езуіта Гербеста «Указанне шляху» (1566), дзе ставілася пытанне пра неабходнасць царкоўнай уніі з Рымам. Пасля Люблінскай уніі 1569 г. на тэрыторыі Рэчы Паспалітай разгарнулася барацьба з каталіцкай контррэфармацыяй. Польскія феодальныя і езуіцкі імкнуліся навізаць праваслаўнаму насельніцтву і прыхільнікам Рэфармацыі Беларусі і Украіны каталіцкае веравызнанне і паланізаваць край. Праваслаўныя беларускія і ўкраінскія публіцысты адстойвалі нацыя-

нальныя інтарэсы сваіх народаў, культурна-гістарычныя традыцыі, змагаліся за верацярпімасць і дэмакратызацыю грамадска-палітычнага і культурнага жыцця. У 1577 г. польскі езуіт П. Скарга ў кнізе «Пра еднасць касцёла Божага» абгрунтаваў ідэю аб'яднання рымска-каталіцкай і ўсходнеправаслаўнай царкваў. У адказ з'явіліся ананімныя творы «Пасланне да латын з іх жа кнігі», «На багамерзкую з паганую лаціну», а таксама паданні-памфлеты. Першы неананімны твор «Ключ Царства нябеснага», з дадаткам «Календар рымскі новы» Г. Сматрыцкага (1587), дзе побач з царкоўна-рэлігійнымі ўзмацніліся і сацыяльныя праблемы.

Літаратурная палеміка актывізавалася пасля Брэсцкай царкоўнай уніі 1596 г. З'явіліся творы з каталіцка-ўніяцкага боку А. Шчаснага-Жаброўскага «Кукаль, які рассявае Стэфан Зізаній» (1595), І. Пацея «Антырызис» (1599), з праваслаўнага – Хрыстафора Філалета «Апокрысіс» (1597, 1598), Клірыка Астрожскага «Історія о Лис-

трикійском, то есть о разбойническом, ферарском або флоренском синоде» (1598), С. Зізанія «Казанье святого Кириллы...» (1596) і інш. У палемічных творах праваслаўнага кірунку выкрываўся незаконны характар Фларэнційскай (1438 – 1439) і Брэсцкай царкоўных уніяў, своекарыслівая палітыка праваслаўных іерархаў-рэнегатаў. Шэраг твораў палемічнай літаратуры ўзнік у 1-м дваццацігоддзі XVII ст.: з праваслаўнага боку «Антыграфі...» (1608) і «Трэнас» (1610) М. Сматрыцкага, «Казанне двое...» Л. Карповіча (1615), «Палінодыя, або Кніга абароны...» З. Капысценскага (1621 – 1622), з уніяцкага – «Гармонія...» і «Ерасі...» (1608) І. Пацея, «На Трэны і лямант Тэафіла Арталюга» П. Скаргі (1610), «Парыгорыя» І. Марахоўскага (1612), «Абарона уніі» Л. Крэўзы (1617) і інш. Пісьменнікі-палемісты, якія займалі высокім царкоўным пасады, аднавілі традыцыю праваслаўнай прапаведзі. У 1620 г. новая хваля літаратурнай палемікі была выкліканая ўзнаўленнем вышэйшай праваслаўнай іерархіі, скасаванай Брэсцкай царкоўнай уніяй. Высокім грамадзянскім гучаннем прасякнутыя «Апраўданне нявіннасці» і «Абарона апраўдання» (1621) М. Сматрыцкага, «Антыдотум» А. Мужылоўскага (1629), «Антапалогія» Г. Дзіпліца (Кіселя; 1631), дзе паказвалася бес-

перспектыўнасць унутранай і знешняй палітыкі правячых колаў Рэчы Паспалітай. Палемічная літаратура гэтага перыяду – моцная ідэйная зброя ў барацьбе за нацыянальнае і сацыяльнае вызваленне беларускага і ўкраінскага народаў. З уніяцкага боку найбольш актыўна выступалі І. Руцкі, І. Кунцэвіч, А. Сялява і інш. Пасля Львоўскага сабора (1629) палеміка звязілася да багаслоўска-маралізатарскай тэмы. Найлепшыя традыцыі палемічнай літаратуры працягваў А. Філіповіч. Абараняючы праваслаўнае веравызнанне, якое ў тых часы было часткай нацыянальнай культуры, сімвалам свядомасці, пісьменнікі-палемісты адстойвалі ўстоі, традыцыі, культурныя дасягненні ўсходнеславянскіх народаў. У рамках палемічнай літаратуры адбывалася развіццё і станаўленне новых відаў і жанраў старажытнай усходнеславянскай літаратуры, выяўленне асаблівых пачаткаў у літаратуры. Новыя формы мастацкага мыслення ў рамках стылю барока далі магчымасць спалучыць фальклорныя здабыткі ўсходніх славянаў з літаратурнымі традыцыямі.

Асобныя творы літаратурнай палемікі перавыдадзеныя ў XIX – XX стст. Большасць з іх маладастледаваныя, з'яўляюцца бібліяграфічнай рэдкасцю.